

РОЗДІЛ 8 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.1/8:341.231.12

РЕГІОНАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ ЯК ЗАГРОЗА ДЛЯ МИРУ У СУЧАСНОМУ СВІТІ REGIONAL CONFLICT AS A THREAT TO THE PEACE IN CONTEMPORARY WORLD

Дроздова Ю.В.,
здобувач кафедри міжнародного публічного права
Київський національний торговельно-економічний університет

У статті проводиться аналіз сучасних загроз для миру в умовах глобалізації та досліджується місце регіонального конфлікту як загрози для миру. Автор акцентує увагу на тому, що сьогодні відбувається активізація зусиль щодо пошуку нових ефективних механізмів реагування на загрози для миру.

Ключові слова: регіональний конфлікт, загроза для миру, право міжнародної безпеки, спір, ситуація.

В статье проводится анализ современных угроз для мира в условиях глобализации и исследуется место регионального конфликта как угрозы для мира. Автор акцентирует внимание на том, что сегодня активизируются усилия по поиску новых эффективных механизмов реагирования на угрозы для мира.

Ключевые слова: региональный конфликт, угроза для мира, право международной безопасности, спор, ситуация.

The analysis of the regional conflict as a threat to the peace has led to understanding that in current practice and theory of international security law several different terms are used to describe conflict situations between the subjects of international law, such as "war conflict", "war", "regional conflict", "international conflict", and "armed conflict". The author is willing to prove that the regional conflict can result in armed conflict or war conflict in the event if the system of regional collective security was unable to prevent from such occasion, or even become an international conflict as a result of failure of the universal system of collective security to take proper measures in order to provide international peace and security. At the same time the author carries out the analysis of current threats of peace in the conditions of globalization and attempts to categorize them according to their impact on today's world. Thus, the author is coming to a conclusion that regional conflict shall be deemed as the threat to the peace and moreover shall be considered as a basis of the regional system of collective security appearance and functioning. To sum up, she assumes that the interconnected character of current problems in the field of international security requires plenty of efforts from all the subjects of international law, which shall result in protection of the current legal world order, human rights, as well as international peace and security.

Key words: regional conflict, threat to peace, international security right, dispute, situation.

Після закінчення «холодної війни» та розпаду біполярної системи міжнародних відносин, держави опинились у ситуації розбудови нового загальносвітового правопорядку. Можна стверджувати, що сьогодні відбувається зміщення впливу в бік менш розвинутих держав, оскільки саме на їх долю перепадає велика кількість різного роду регіональних конфліктів і загроз для миру. Як уже було досліджено, кількість та рівень загроз і викликів міжнародній безпеці сьогодні зростає та імовірно за все буде зростати все швидше. На нашу думку, це передусім пов'язано зі збільшенням індивідуальних і групових факторів і сил, які впливають на систему колективної безпеки. Так, на думку І.І. Лукашука: «За прогнозами вчених в найближчому майбутньому очікується близько 70 конфліктів» [1, с. 44].

Отже, можна стверджувати, що дослідження існуючих підходів до визначення регіональних конфліктів і загроз для миру та їх подальший аналіз і співвідношення між собою є досить актуальною темою в межах права міжнародної безпеки. Тож, для подальшого аналізу необхідно дати визначення «регіональному конфлікту» та «загрози для миру» як категоріям в межах дослідження.

Конфлікт (з лат. *conflictus* – такий, що зіштовхнувся) є способом вирішення протиріч завдяки протидії сторін. Саме протидія сторін є основою конфлікту. Якщо мова йде про конфлікт регіональний, то його можна розуміти як спосіб вирішення протиріч між державами або іншими суб'єктами міжнародного права в межах певного географічного регіону. Треба також зазначити, що причини таких конфліктів можуть бути досить різними. Зокрема, це можуть бути суперечності в економічній, національно-етнічній, релігійній, ідеологічній, екологічній або ж військовій сферах.

Регіональний конфлікт слід також відрізнити від термінів «військовий конфлікт», «війна», «збройний конфлікт»

і «міжнародний конфлікт». На нашу думку, всі ці терміни, окрім міжнародного, є видами регіональних конфліктів. Як вже зазначалось, основою конфлікту завжди є протиріччя та протидія, яка може бути виражена в будь-якій формі. Можна стверджувати, що війна та збройний конфлікт є найбільш небезпечними рівнями регіонального конфлікту, і є такою формою міжнародних відносин, що хоча й заборонена, але є реальністю, на яку міжнародне право має зважати, протиставляючи їй організовані гарантії попередження та припинення конфліктів.

Міжнародний конфлікт, на відміну від регіонального, немає обмеження за регіоном, він зачіпає інтереси всіх учасників міжнародних відносин, хоча слід зазначити, що регіональний конфлікт може перетворитися на міжнародний, якщо механізми забезпечення регіональної колективної безпеки виявляться безрезультатними. Наприклад, конфлікт в Югославії, а потім і в Боснії та Герцеговіні, який Рада Безпеки визначила як «загрозу для миру», хоча можна було стверджувати про порушення миру.

На нашу думку, регіональні конфлікти можна класифікувати:

1. За сферою прояву:
 - внутрішні;
 - зовнішні;
 - приховані.
2. За першопричиною:
 - соціальні;
 - економічні;
 - територіальні;
 - ідеологічні;
 - релігійні;
 - національно-етнічні;
 - політичні
 - військові тощо.

3. За динамікою:
 - на стадії виникнення;
 - на стадії ескалації;
 - на стадії кризи;
 - на стадії вирішення.
4. За характером:
 - збройні;
 - антагоністичні
5. За темпоральними характеристиками:
 - довготривалі;
 - короткочасні;
 - хронічні.
6. За джерелом виникнення:
 - об'єктивно зумовлені;
 - суб'єктивно зумовлені.

Отже, регіональний конфлікт – це крайній спосіб вирішення протиріч у будь-якій сфері міжнародних відносин між суб'єктами міжнародного права в межах певного географічного регіону через протидію сторін. Регіональні конфлікти можна умовно поділити на групи з огляду на чинники, які зумовили їх виникнення та вплив яких на їхнє існування триває.

У науковій юридичній літературі для розуміння протиріч між суб'єктами міжнародного права вживаються також інші терміни. Наприклад, «спір», «ситуація», «розходження», «незгода», «протиріччя», «загроза для миру», «виклики» тощо. Так, ми погоджуємося з думками Л.Д. Тимченка, В.П. Кононенка про те, що: «У положеннях р. VI «Мирне вирішення спорів» (ст. 33–38) і р. VII «Дії щодо загрози миру, порушень миру і актів агресії» (ст. 39–51) Статуту Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) вживають терміни «спір» і «ситуація». Наприклад, ст. 34 Статуту ООН свідчить: «Рада Безпеки уповноважується розслідувати будь-який спір або будь-яку ситуацію, яка може призвести до міжнародного напруження або викликати спір, для визначення того, чи не може продовження цього спору або ситуації загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки». Водночас ні ця стаття, ні інші положення Статуту ООН не надають визначення понять «спір» і «ситуація». Статут ООН показує лише, що ситуації та спори можуть бути двох видів: такими, що або загрожують міжнародному миру і безпеці, або ні. Зрозуміло, що ця диференціація є відносною, оскільки і ситуація, і спір за певних обставин можуть містити загрозу для міжнародного миру і безпеки» [2, с. 566].

І.І. Ніколенко зазначає: «мирні засоби застосовуються тоді, коли між державами (і тільки між ними) виникає міжнародний спір» [3, с. 204]. Така думка нам здається досить суперечливою, оскільки міжнародний спір може виникнути і між іншими суб'єктами міжнародного права, наприклад, такими, як нації і народи, що борються за самовизначення. Вона також зауважує, що, хоча поняття «спір» і «ситуація» не мають нормативних характерних ознак, «доктрина виходить із того, що «ситуація» не визначається чітко окресленими вимогами одного суб'єкта міжнародного права до іншого, але у відповідності до Статуту ООН у ситуації сторона не має стримуватись під час голосування з цього питання в Раді Безпеки, а в спорі – має, звідси випливає, що по відношенню до змісту ситуація є ширшим поняттям, ніж спір» [3, с. 204].

Щодо терміну «загроза для миру» варто погодитись із твердженням В.С. Ржевської: «можна сказати, що загроза для миру є підставою для колективних дій світового співтовариства за рішенням Ради Безпеки, спрямованих на підтримку міжнародного миру й безпеки. Втім, таке визначення видається незадовільним, оскільки збудоване на зовнішніх процесуальних ознаках, хоча і передбачених Статутом ООН, і нічого не говорить про сутність явища» [4, с. 11–12].

Вона пропонує розмежовувати два різні явища – «загроза для миру» і «загроза силою», яке також закріплене

в Статуті ООН (ст. 4 п. 2). Науковець також зазначає, що «загроза для миру» є більш широким поняттям, ніж «загроза силою», і вказує, що «ООН не вдалося вповні реалізувати себе як форми централізованого прийняття рішень про застосування сили на міжнародному рівні. Тому вона все більше звертає увагу на роботу з чинниками, які найчастіше є причинами загрози силою або застосування сили – порушеннями прав людини в усіх сферах, бідністю, реагуванні на стихійні лиха та запобіганні їх наслідкам тощо» [4, с. 12].

Ми також поділяємо думку, що згадані поняття не є тотожними, проте вони можуть бути поєднані причинно-наслідковими зв'язками. Так, будь-який регіональний конфлікт є загрозою для миру, проте не кожна загроза для миру може бути регіональним конфліктом.

Отже можна стверджувати, що в сучасній науці міжнародного права існує декілька усталених термінів, які можна використовувати для аналізу системи універсальної колективної та регіональної систем міжнародної безпеки.

Більшість сьгоднішніх конфліктів, по суті, є внутрішніми, навіть якщо вони швидко прийматимуть регіональні та транснаціональні обертони. Вони підживлюються конкуренцією за владу та ресурси, нерівністю, маргіналізацією та відчуженням, поганим управлінням, слабкими інститутами, сектантськими розбіжностями. Їх загострюють зміни клімату, зростання населення і глобалізація злочинності та тероризму. Оскільки спостерігається одночасна дія багатьох чинників, має відбуватись така ж кількість дій із боку держав у сфері підтримки колективної безпеки, кількість, здатна протидіяти викликаній кризі, яка може поглинути країну чи регіон, або ж має глобальні наслідки.

На нашу думку, серед головних загроз для миру сьогодні можна виділити такі:

1. Міжнародний тероризм, на наш погляд, має посідати перше місце в такому переліку. Для України чітке розуміння боротьби з тероризмом має особливе значення у зв'язку з проведенням Антитерористичної операції на Сході. Сьогодні можна стверджувати, що завданням міжнародного співтовариства країн є збереження і розвиток загальносвітового досвіду боротьби з цим явищем, оскільки захист прав і свобод людини є обов'язком кожної держави.

2. Проблема нерозповсюдження зброї масового знищення, а також шляхів і засобів її доставляння набуває нових обертів за умов глобалізації. Небезпека потрапляння ядерної, хімічної, біологічної зброї чи її компонентів до рук екстремістських або терористичних організацій значно збільшує руйнівний потенціал міжнародного тероризму.

3. Необхідність універсалізації договорів про нерозповсюдження ядерної зброї та про всезагальну заборону його випробування. У ракетній сфері так само є необхідність розгортання процесу переговорів щодо глобального режиму нерозповсюдження ракет і ракетних технологій. Сьогодні можна також стверджувати, що існує необхідність заборони ядерних випробувань у космосі, та збереження космосу як зони вільної від зброї будь-якого рівня.

4. Регіональні конфлікти, про які вже йшла мова вище, також є однією з найбільш небезпечних загроз для миру. Підйом політичного і релігійного екстремізму в багатьох «гарячих точках» значно ускладнює пошук компромісів і шляхів вирішення проблеми, та сприяє нестабільності від Косово до Індонезії.

5. Проблеми у сфері охорони навколишнього середовища також можна віднести до загроз для миру. У наш час мова йде вже про формування нового інституту екологічної безпеки в межах галузі права міжнародної безпеки.

6. Гуманітарна проблема не так часто обговорюється серед вчених, проте лишається однією з основних загроз для миру. Так, у річному звіті щодо гуманітарної ситуації в Палестині за 2014 р., опублікованому в березні 2015 р. Управлінням ООН з координації гуманітарних питань, за-

значається, що криза, яка впливає на життя палестинців, їхні свободи, безпеку пересування та доступ до захисту, триває через «довгу окупацію (Ізраїлем) <...>, а також систему політики, яка не дає палестинцям можливість вести нормальне, самодостатнє життя». У звіті також йдеться про те, що в минулому році поранення отримали понад 6 000 осіб, що є найбільшою кількістю серед палестинців з 2005 р., коли Управління ООН із координації гуманітарних питань почало збирати дані [5].

Підсумовуючи аналіз сучасних загроз для миру можна стверджувати, що зараз тривають процеси активізації зусиль щодо пошуку нових, більш ефективних механізмів реагування на проблеми, з якими стикається система міжнародної безпеки в сучасних умовах глобалізації.

Взаємозв'язаний характер сучасних проблем вимагає від всіх суб'єктів міжнародного права поєднання зусиль у справі миру та безпеки, сталого розвитку і прав людини не лише на словах, а й на практиці. Так, завдання ООН та інших регіональних організацій щодо підтримки миру та безпеки має полягати в тому, щоб відстояти людську гідність і гарантувати безпеку людей, незалежно від характеру конфлікту, жертвами якого вони опинились.

Можна стверджувати, що система регіональної колективної безпеки виникла як реакція на існування регіональних конфліктів і загроз для миру на регіональному рівні. Отже, предметом регулювання системи регіональної колективної безпеки, основи функціонування якої закладені в Статуті ООН, є саме регіональний конфлікт.

Головним органом у системі регіональної колективної безпеки також можна назвати Раду Безпеки ООН. До повноважень Ради Безпеки ООН входить заохочення розвитку застосування мирного вирішення місцевих спорів за допомогою регіональних угод або органів для вирішення

регіональних питань, які стосуються підтримки міжнародного миру та безпеки, і підходять для регіональних дій, або за ініціативою зацікавлених держав, чи за власною ініціативою.

Як зауважує В.М. Репецький: «Ст. 53 дозволяє Раді Безпеки використовувати такі органи чи угоди для здійснення примусових заходів та забороняє здійснення таких заходів без відповідного уповноваження. А у ст. 54 закріплюється обов'язок інформувати про заплановані або здійснені з метою підтримання міжнародного миру та безпеки дії» [6, с. 340].

На роль ООН у вирішенні регіональних конфліктів звертав увагу Генеральний Секретар Кофі Анан. Він підкреслив, що в 90-х рр. різко активізувалась діяльність ООН як щодо підтримки миру, так і щодо його встановлення. На його думку, війна має дуже високу ціну, проте може бути вигідна окремим особам [7, с. 10–11].

Нгуен Куок Динь з цього приводу слушно зазначив: «діяльність Ради Безпеки активізувалась в небачених досі масштабах». Він стверджує, що «збільшилась кількість резолюцій, констатуючих «загрози для миру», принаймні в регіональному плані. З іншого боку, Рада Безпеки діє досить нерішуче, коли є потреба кваліфікувати ту чи іншу ситуацію як агресію, хоча вона й очевидна. Навпаки, широке застосування поняття «загроза для миру» стало підставою для проведення багатьох операцій» [8, с. 162].

Отже, в міжнародному праві та науковій доктрині існує декілька понять для визначення проблем у взаємодіях між суб'єктами міжнародного права у сфері підтримки міжнародного миру та безпеки. Для того, щоб вчасно й ефективно вирішувати регіональні конфлікти, на базі Статуту ООН була створена регіональна система колективної безпеки з Радою Безпеки ООН на чолі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лукашук И.И. Пятидесятилетие ООН и новый мировой правопорядок / И.И. Лукашук // Российский ежегодник международного права (1996–1997 гг.). – СПб, 1998. – С. 44–54.
2. Тимченко Л.Д. Міжнародне право : [підручник] / Л.Д. Тимченко, В.П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – 631 с.
3. Ніколенко І.І. Проблеми визначення міжнародного конфлікту / І.І. Ніколенко // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 1(26). – С. 204–207.
4. Ржевська В.С. Нові загрози для миру і міжнародне право / Українська асоціація міжнародного права // Український щорічник міжнародного права. – 2008 р. – К., 2010. – С. 10–33.
5. ООН обнародувала годовую отчет о гуманитарной ситуации в Палестине / Персональный сайт Давида Жвании [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zhvaniya.com/ru/article/15_03_26__report_outlines_devastating_year_for_alestinians (26. 03.2015).
6. Міжнародне публічне право : [підручник] / за ред. В.М. Репецького. – К. : Знання, 2011. – 437 с.
7. Кофи Аннан. Мы народы: роль ООН в XXI веке. Новое столетие, новые вызовы / Кофи Аннан // Международная жизнь. – 2000. – № 10. – С. 10–11.
8. Международное публичное право : в 2 т. / Нгуен Куок Динь, П. Дайе, А. Пелле. – Т.1. – К. : Сфера, 2001. – 440 с.